

PROVET I LIVSÅSKÅDNINGSKUNSKAP 22.3.2013

BESKRIVNING AV GODA SVAR

De beskrivningar av svarens innehåll som ges här är inte bindande för studentexamensnämndens bedömning. Censorerna beslutar om de kriterier som används i den slutgiltiga bedömningen.

Svaren i provet i livsåskådningskunskap kan bedömas enligt den så kallade SOLO-modellen (Structure of the Observed Learning Outcome). Då delas svaren in i fem olika kategorier.

Det svagaste svaret ligger på en prestrukturell nivå. Frågan har missförståtts eller svaret innehåller knappt några sakuppgifter alls. På denna nivå finns det tre typer av svar:

- svaret är irrelevant med tanke på frågan
- examinanden upprepar endast det som redan sagts i frågan
- examinanden presenterar ett lösryckt påstående eller en kommentar, som inte kan motiveras med hjälp av fakta.

I ett unistrukturellt svar finns en relevant synpunkt eller ett exempel. Stoffet i svaret är dock i övrigt slumpartat och svaret saknar en disponerad struktur. Det exempel som presenterats i svaret gestaltas inte trovärdigt som en del av helheten.

I svar som tillhör den tredje nivån anges flera relevanta synpunkter, men examinanden lyckas inte koppla ihop dem till en helhet och svaret är därför katalogartat. De exempel eller personliga reflektioner som nämns öppnar inga generella perspektiv, trots att de kan motiveras med hjälp av fakta.

I ett avvägt svar har relevanta synpunkter relaterats till varandra på ett konsekvent och förnuftigt sätt. Svaret utgör en koherent helhet, som förklarar frågans problemställning. Exemplet öppnar olika perspektiv på frågan och exemplen jämförs med varandra. Personliga reflektioner kan ha en stödande effekt och struktureras som en del av allmänna synpunkter.

I en utvecklad disposition presenteras det relevanta materialet på ett avvägt sätt. Begreppen och motiveringarna utgör en konsekvent helhet, som besvarar uppgiftens frågor och diskuterar alternativa infallsvinklar. Exemplet uttrycker och fördjupar olika synpunkter och visar att examinanden behärskar fakta utmärkt. Då framkommer de individuella och kollektiva synvinklar som har att göra med individens livsstil och livserfarenhet. Personliga erfarenheter och iakttagelser förenas på ett naturligt sätt med behandlingen av frågan.

Uppgift 1

Individen kan förbättra världen med hjälp av sin kunskap, förståelse och ihärdighet. Verksamhet förutsätter att det finns ett meningsfullt mål. Att inse det meningsfulla kräver å sin sida vardagsrealism och medvetenhet om rådande problem.

Ett problem utgörs av olika uppfattningar om vad en bra värld är och vilka medel som är tillåtna. Borde de som är lata eller "kärringar mot strömmen" uppfostras eller rentav tvingas att verka till förmån för den goda värld man strävar mot? Vem har rätt eller vilka är behöriga att definiera konkreta, omedelbara mål och medel för hur världen skall förbättras?

Goda avsikter räcker inte, för att inte tala om att de helgar medlen.

Uppgift 2

a)

Keldjur förmänskligas genom sina namn, genom kläder och belöningar. De styrs att handla mänskligt och kan till och med ersätta människorelationer. Liknande avsikter ligger även delvis bakom attityderna till husdjur.

b)

Djur känner smärta och välbehag, vilket man kan identifiera sig med. Dessutom uppfattar många keldjur instinktivt människors sinnesstämningar och beter sig som om de tröstade.

c)

Förmänskligandet av djur leder till en problematisk uppfattning om naturen och dess processer.

Uppgift 3

Kunskapens tillförlitlighet beror i sig inte på hur den publiceras. Oriktig kunskap har redan länge medvetet spritts via olika kanaler: teckningar, bilder, stenar med bildskrift, papyrustexter och pergamentböcker. Å andra sidan kostar det att trycka en bok och det manar till eftertänksamhet. Dessutom deltar flera människor i arbetet med en bok och förläggarna känner också ansvar, vilket medför att de naturligt granskar fakta och tolkningar. Situationen är en annan till exempel då det gäller böcker skrivna i propagandasyfte, i vilka man förstärker fördomar och förvränger fakta.

Tillförlitligheten hos den kunskap som finns på webben varierar beroende på vem som framför den och på vilka sidor den publicerats. Enskilda kommentarer m.m. publiceras ofta utan att deras tillförlitlighet granskas, i motsats till t.ex. de ställningstaganden som medlemmarna i ett forskarsamfund publicerar på samfundets webbsida.

Uppgift 4

Båda citaten fokuserar på kristendomen, om än ur olika synvinklar. Det är berättigat att påstå att också andra infallsvinklar möjliggör giltiga förklaringar med vars hjälp man kan gestalta västlänternas framgångssaga. Det är anmärkningsvärt att industrialiseringen tog fart över tusen år efter att kristendomen blivit en dominerande ideologi. Enligt Max Weber utvecklades industrialiseringen och kapitalismen inte under inflytande av kristendomen i allmänhet, utan inom de områden där dess protestantiska tolkning dominerade, det vill säga där arbetets etos och idén om arbete som ett sätt att tjäna Gud influerade livsstilen.

Citaten kan också analyseras utgående ifrån Karl Marx idé om ekonomins centrala roll då det gäller att förklara livsstilar och kulturella fenomen. Ekonomiska förändringar påskyndar vetenskapens utveckling och leder till allmänna kulturella förändringar. Förändrade tanke-mönster leder i sin tur till att till exempel religionens betydelse avtar, vilket John Lennon hänvisar till.

Beskrivningar av sekulariseringen och jämförelser mellan den och andra åskådningar kan ge svaret större innehållslig bredd.

Uppgift 5

a)

Under historiens gång har kulturer levt sida vid sida. De har dragit nytta av varandra genom handelsrelationer och genom att anamma såväl andliga som materiella innovationer. Å andra sidan finns det gott om motsatta exempel. Dessa handlar dock mera om fördelningen av det materiella goda än om kulturkrockar.

b)

Examinanden kan skilja mellan positiv och negativ fred. En positiv fred gynnar alla. I Europa strävade man efter detta då man grundade den Europeiska unionen efter långvariga, förödande och återkommande krig.

Uppgift 6

En stark ledare kan samla en nations resurser för att uppnå ett gemensamt mål och på så vis förnya föråldrade strukturer. En stark ledare kan sammanfatta och uttrycka folkets gemensamma vilja: ein Volk, ein Führer etc. Men historien visar att centraliserad makt leder till att rikedom, godtycke, tvång och korruption är kännetecknande för eliten.

Uppgift 7

En analys av de involverade personernas ställning och inbördes relationer utgör en god utgångspunkt. Dilemmats egentliga etiska kärna är frågan om i vilken utsträckning personrelationer kan och får påverka handlingar. Analogt exempel fördjupar svaret.

Uppgift 8

Man kan veta att julgubben inte existerar, men inte huruvida man kan komma till himlen. Det är bra om examinanden lägger märke till att båda fallen bygger på en enkel etisk princip: om man är snäll och handlar rätt så belönas man.

Uppgift +9

Kunskap och vilja att förverkliga goda målsättningar är nödvändiga, men inte tillräckliga utgångspunkter för förverkligandet av ett idealt samhälle. Man behöver också makt. Det förutsätter att man deltar i politiken och, i konkreta situationer där makt utövas, försöker förmå beslutsfattarna att bygga ett idealt samhälle i stället för att enbart se till och förstärka sina egna intressen. Individuella dygder räcker inte då man möter en beslutsam maktapparat.

Den tekniska utvecklingen leder inte heller automatiskt till uppkomsten av ett humant samhälle. Tekniken utgör ett utmärkt medel med vars hjälp de makthavande kan övervaka och styra medborgarna. En upplysning som enbart fokuserar på medel och spridandet av kunskap förbiser en granskning av värdefrågor och möjliggör därför inte en kritik av rådande syften och målsättningar. Då det tekniska skymmer värderelaterade problem kvävs de utopiska tankegångarnas diskussions- och förståelsefrämjande verkan i sin linda.

Uppgift +10

Genom att gynna vissa kandidater och förbise andra eller ge dem negativ publicitet kan medierna påverka valresultatet, dock ibland på sätt som överraskar även deras egna representanter. Nedsvärtning och nedtryckande kan väcka allmänhetens sympatier och vända situationen till den förtalades fördel. Då medierna ger upp sin strävan efter opartiskhet och objektivitet förlorar de både allmän respekt och sitt etiska berättigande.

Då medierna verkar som maktutövningens vakter och kritiker förmedlar de behövt kunskapsstoff till väljarna, så att dessa kan fatta rationella beslut i röstningsbåset. I sådana situationer fungerar medierna på ett ärbart sätt som en fjärde statsmakt.

Det är till fördel för svaret om skribenten analyserar medierna som en mångsidig helhet. I ett sådant svar varierar bland annat aktörernas samhällliga, partipolitiska, religiösa, kulturella, språkliga, regionala och ekonomiska utgångspunkter.